

ความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมอลูมิเนียมไทยในภูมิภาคอาเซียน THE COMPETITIVE CAPABILITY OF THAI ALUMINUM INDUSTRY IN THE ASEAN REGION

ชนกันันท์ คำคล้าย¹
มนตรี วิบูลย์รัตน์²

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมอลูมิเนียมไทยในภูมิภาคอาเซียน รวมถึงวิเคราะห์ศักยภาพในการผลิต การส่งออกผลิตภัณฑ์อลูมิเนียม และปัจจัยที่มีผลกระทบต่ออุตสาหกรรม โดยการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนร่วมกับข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรม เพื่อวิเคราะห์ความได้เปรียบในการแข่งขันระหว่างประเทศ โดยใช้ตัวแบบเพชรพลัด (Diamond Model) และวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมของอุตสาหกรรมอลูมิเนียมไทยโดยใช้การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค (SWOT) จากการศึกษาพบว่า อุตสาหกรรมอลูมิเนียมไทยมีความได้เปรียบคู่แข่งในภูมิภาคอาเซียนด้านอุปสงค์ภายในประเทศ อุตสาหกรรมต่อเนื่องและสนับสนุน โครงสร้างอุตสาหกรรมรวมถึงโอกาสในการแข่งขัน โดยประเทศไทยจะเป็นรองประเทศคู่แข่งในด้านปัจจัยการผลิตและนโยบายของภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ด้านผลการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมของอุตสาหกรรมอลูมิเนียมไทยพบว่า ประเทศไทยมีจุดแข็งด้านเทคโนโลยีการผลิตของอุตสาหกรรมกลางน้ำและปลายน้ำ มีจุดอ่อนด้านการนำเข้าวัตถุดิบจากต่างประเทศทำให้มีต้นทุนการผลิตสูงซึ่งเป็นข้อเสียเปรียบทางการค้า ทั้งนี้อุตสาหกรรมอลูมิเนียมไทยยังจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถให้สามารถแข่งขันกับประเทศคู่แข่งในภูมิภาคอาเซียน

คำสำคัญ: ความสามารถในการแข่งขัน อุตสาหกรรมอลูมิเนียมไทย ภูมิภาคอาเซียน ตัวแบบเพชรพลัด

Abstract

The study was aimed to investigate and analyze the competitiveness of the Thai aluminum industry in the ASEAN region as well as analyze the potential on production and export of aluminum products and factors affecting the industry. Information was collected via secondary data from both public and private sectors. Moreover, primary data were collected via interviews with those involved in the industry to analyze the advantage in international competition through the Diamond Model. Analysis on the environment of the Thai aluminum industry was conducted as strengths, weaknesses, opportunities and threats (SWOT). Results revealed that the Thai aluminum industry held an advantage when compared to ASEAN competitors due to domestic demand, support for the industrial structure as well as opportunities in competition. Thailand was found to be second to the competing countries on the production and policies of the related government agencies. However, Thailand was found to have strength in the technology of production intermediates and downstream. The weakness included the import of raw materials from overseas, which increased the production cost. Moreover, the Thai aluminum industry still needed support from both public and private sectors in order to increase its capacity to compete with foreign competitors in the ASEAN region.

Keywords: Competitiveness, Thai Aluminum Industry, ASEAN, Diamond Model

¹ นักศึกษาปริญญาโท วิทยาลัยบัณฑิตศึกษารจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำวิทยาลัยบัณฑิตศึกษารจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ณ กรุงเทพมหานคร

บทนำ

อุตสาหกรรมอลูมิเนียมของไทยเป็นอุตสาหกรรมกลุ่มโลหะที่มีความต้องการใช้งานเป็นอันดับ 2 รองจากอุตสาหกรรมเหล็กและเหล็กกล้า แต่เนื่องจากประเทศไทยไม่มีแร่บอกไซต์ (Bauxite) ที่เป็นวัตถุดิบในการผลิตอลูมิเนียม จึงไม่สามารถดำเนินการจัดตั้งโรงงานอลูมิเนียมจากแร่ได้ แต่จะใช้วิธีการนำเข้าจากต่างประเทศ ดังนั้นประเทศไทยจึงมีเฉพาะโรงงานที่หลอมอลูมิเนียมจากเศษอลูมิเนียมเท่านั้นโดยสามารถผลิตอลูมิเนียมที่ใช้เป็นวัตถุดิบให้กับอุตสาหกรรมต้นน้ำและอุตสาหกรรมปลายน้ำได้ประมาณปีละ 450,000 ตัน ดังนั้น จึงมีความสำคัญในการที่จะทราบถึงความสามารถในการแข่งขันและศักยภาพของอุตสาหกรรมอลูมิเนียมไทยเมื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและทราบถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อระดับความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมอลูมิเนียมไทยในระดับอาเซียน เพื่อให้ทราบทิศทางของอุตสาหกรรมอลูมิเนียมไทยว่ามีแนวโน้มไปในทิศทางใดและควรมีการปรับตัวอย่างไร เมื่อต้องเผชิญหน้ากับคู่แข่งในระดับอาเซียน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความสามารถในการแข่งขันและศักยภาพของอุตสาหกรรมอลูมิเนียมไทยเมื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อระดับความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมอลูมิเนียมไทยในระดับอาเซียน

วิธีดำเนินงาน

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลเพื่อใช้ในการศึกษาซึ่งจะแบ่งเป็น 2 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลระดับปฐมภูมิ (Primary Data) จะได้จากการสัมภาษณ์ สอบถาม ข้อมูลจากเจ้าหน้าที่หรือผู้เชี่ยวชาญในอุตสาหกรรมอลูมิเนียมเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการในการทำวิจัย โดยจะทำการสัมภาษณ์ตัวแทนของ ภาครัฐ ภาคเอกชนในอุตสาหกรรมอลูมิเนียม จำนวน 8 ราย
2. ข้อมูลระดับทุติยภูมิ (Secondary Data) ข้อมูลที่ได้จากหน่วยงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมอลูมิเนียม ข้อมูลการนำเข้า-ส่งออก จากกระทรวงพาณิชย์ กรมศุลกากร หรือจากการรวบรวมเอกสาร บทความ และเว็บไซต์ เช่น ข้อมูลจากสำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรมกระทรวงอุตสาหกรรม ข้อมูลรายงานภาวะอุตสาหกรรมไทยจัดทำโดยกระทรวงอุตสาหกรรม เป็นต้น

โดยใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถามในรูปแบบการสัมภาษณ์และคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์จะสอดคล้องกับทฤษฎีเพชรพลวัต (Diamond Model) เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ ความสามารถและศักยภาพในการแข่งขันของอุตสาหกรรมอลูมิเนียม

ผลการศึกษา

1. การศึกษาความสามารถในการแข่งขัน และศักยภาพของอุตสาหกรรมอลูมิเนียม โดยมีปัจจัยในการวิเคราะห์ 6 ด้าน ดังนี้
 - 1.1 ปัจจัยทางการผลิต

ประเทศไทยมีความพร้อมในด้านการผลิตทั้งทางด้านเทคโนโลยีและเครื่องจักรและได้มีการเพิ่มกำลังการผลิตที่เพิ่มมากขึ้นตามแนวโน้มความต้องการบริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศ ส่วนทางด้านวัตถุดิบในการผลิตในอุตสาหกรรมอลูมิเนียมนั้น ประเทศไทยต้องนำเข้าวัตถุดิบที่เป็นอลูมิเนียมก้อน (Primary Ingot) เนื่องจากประเทศไทยไม่มีโรงงานถลุงแร่จึงทำให้ผู้ประกอบการมีความเสียเปรียบคู่แข่งในอาเซียนทางด้านนี้ ด้านบุคลากรในอุตสาหกรรมการผลิตอลูมิเนียม พบว่าในปัจจุบันยังไม่มีหลักสูตรที่เปิดสอนโดยเฉพาะในด้านการผลิตอลูมิเนียมในประเทศไทยส่งผลให้มีผู้ที่เชี่ยวชาญในด้านนี้จำนวนไม่มาก ส่วนบุคลากรทางด้านแรงงานจากนโยบายการปรับขึ้นค่าแรงขั้นต่ำ 300 บาท ส่งผลให้ผู้ผลิตต้องแบกรับต้นทุนที่สูงขึ้น

1.2 เจือจางด้านความต้องการของตลาด

แนวโน้มการบริโภคภายในประเทศในระยะยาวมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นตามการคาดการณ์คืออย่างน้อย 10%–15% แต่อาจมีการเปลี่ยนแปลงตามสภาวะเศรษฐกิจโลก และปัจจุบันภายในประเทศมีโครงการก่อสร้างของทางภาครัฐและเอกชนหลายโครงการ เช่น โครงการก่อสร้างรถไฟฟ้า ส่งผลให้มีแนวโน้มในการบริโภคภายในประเทศเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ ส่วนแนวโน้มการบริโภคในต่างประเทศโดยเฉพาะในกลุ่มประเทศพม่า ลาว และกัมพูชา ที่เป็นประเทศที่กำลังพัฒนาด้านอุตสาหกรรมก่อสร้างและอุตสาหกรรมอื่นๆ ซึ่งมีการเติบโตเพิ่มมากขึ้น คาดการณ์ว่าจะมีแนวโน้มการบริโภคที่เพิ่มมากขึ้นเช่นเดียวกัน

1.3 อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุน

อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนมากที่สุดได้แก่ กลุ่มอุตสาหกรรมก่อสร้างและกลุ่มอุตสาหกรรมยานยนต์เนื่องจากมีตลาดภายในประเทศที่มีขนาดใหญ่ รองลงมาคือกลุ่มอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ และจากการที่อุตสาหกรรมที่สนับสนุนมีแนวโน้มการเติบโตของอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นผลดีทำให้อุตสาหกรรมอลูมิเนียมของประเทศไทยมีแนวโน้มเติบโตตามไปด้วย ทำให้ประเทศไทยมีข้อได้เปรียบและมีศักยภาพในการแข่งขันกับประเทศในอาเซียนในส่วนของอุตสาหกรรมปลายน้ำ เนื่องจากประเทศไทยมีฐานการผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ในประเทศที่ถือว่ามีความใหญ่และมีความเข้มแข็ง จึงทำให้สามารถส่งออกไปยังต่างประเทศได้มากกว่าประเทศอื่นๆ

1.4 กลยุทธ์องค์กร โครงสร้างอุตสาหกรรมและการแข่งขัน

ในอุตสาหกรรมอลูมิเนียมแบ่งโครงสร้างตามขั้นตอนการผลิตเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย อุตสาหกรรมต้นน้ำ อุตสาหกรรมถลุงแร่และหลอมเศษโลหะ อุตสาหกรรมกลางน้ำและอุตสาหกรรมปลายน้ำ ทำให้การจัดการกลยุทธ์ของแต่ละองค์กรแตกต่างกันออกไป เนื่องจากแต่ละกลุ่มอุตสาหกรรมมีปัจจัยการผลิตที่แตกต่างกัน รวมถึงเงินทุนในธุรกิจด้วย โดยกลยุทธ์ที่ใช้เหมือนกันในอุตสาหกรรมอลูมิเนียมคือ เน้นการผลิตสินค้าที่มีมาตรฐานเดียวกัน โดยการกำหนดมาตรการของกลุ่มอุตสาหกรรมอลูมิเนียมภายใต้สภาอุตสาหกรรม โดยมีการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมจากต่างประเทศมาปรับใช้ในกระบวนการผลิตอลูมิเนียมที่ผู้ผลิตพยายามลดของเสียในกระบวนการผลิตให้เกิดการสูญเสียของวัตถุดิบน้อยที่สุดเพื่อเป็นการลดต้นทุนและเป็นผู้นำด้านราคา ด้านการแข่งขันการส่งออกของอุตสาหกรรมอลูมิเนียมแบ่งตามโครงสร้างดังต่อไปนี้

อุตสาหกรรมต้นน้ำ ได้แก่ การทำเหมืองแร่บ็อกไซต์ (Bauxite) ใช้รหัสสถิติ HS 2606 ประเทศมาเลเซียมีปริมาณการส่งออกในปี พ.ศ.2558 สูงที่สุดในกลุ่มอาเซียน โดยมีมูลค่าการส่งออก 706.54 ล้านดอลลาร์สหรัฐ มีปริมาณการส่งออก 27,912,612 ตัน คิดเป็น 21.3% รองลงมาได้แก่ ประเทศเวียดนาม มีมูลค่าการส่งออก 702,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และปริมาณการส่งออก 28,751 ตัน ของการส่งออกในตลาดโลกส่วนประเทศไทยไม่มีการ

ส่งออกแร่อลูมิเนียมเนื่องจากไม่มีโรงงานและวัตถุดิบในส่วนของอุตสาหกรรมต้นน้ำ

อุตสาหกรรมถลุงแร่และหลอมเศษโลหะ เป็นขั้นต้นต่อจากอุตสาหกรรมต้นน้ำ เพื่อผลิตอลูมิเนียมที่ยังไม่ขึ้นรูป (Unwrought) โดยใช้รหัสสถิติ HS 7601 ประเทศมาเลเซียมีปริมาณการส่งออกอลูมิเนียมที่ยังไม่ขึ้นรูป ในปี พ.ศ.2558 สูงที่สุดในกลุ่มอาเซียน โดยมีมูลค่าการส่งออก 961.45 ล้านดอลลาร์ มีปริมาณการส่งออก 491,893 ตัน คิดเป็น 2.1% ของการส่งออกในตลาดโลก รองลงมาได้แก่ ประเทศสิงคโปร์ มีมูลค่าการส่งออก 249.33 ล้านดอลลาร์ และปริมาณการส่งออก 124,198 ตัน สำหรับประเทศไทยมีอันดับการส่งออกเป็นอันดับที่ 5 โดยมีมูลค่าการส่งออก 90.53 ล้านดอลลาร์ ปริมาณการส่งออก 44,127 ตัน คิดเป็นร้อยละ 0.2 ของการส่งออกในตลาดโลก

อุตสาหกรรมกลางน้ำและปลายน้ำจะวิเคราะห์ข้อมูลการส่งออกตามโครงสร้างกลุ่มอุตสาหกรรมทั้ง 5 กลุ่ม พบว่าประเทศไทยมีมูลค่าการส่งออกสูงสุดใน 3 กลุ่ม ได้แก่ อุตสาหกรรมอลูมิเนียมหน้าตัด อุตสาหกรรมบรรจุภัณฑ์อลูมิเนียม และอุตสาหกรรมอลูมิเนียมหมวดอื่นๆ ขณะที่ประเทศมาเลเซียมีมูลค่าการส่งออกสูงสุดในกลุ่ม ได้แก่ อุตสาหกรรมอลูมิเนียมแผ่นและพอยล์ และอุตสาหกรรมสายไฟอลูมิเนียม

1.5 รัฐบาล

รัฐบาลเป็นอีกหนึ่งหน่วยงานที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนให้อุตสาหกรรมอลูมิเนียมสามารถที่จะเติบโตและมีศักยภาพในการแข่งขันในระดับประเทศได้ แต่เนื่องจากกลุ่มอุตสาหกรรมอลูมิเนียมไม่ได้เป็นอุตสาหกรรมหลักของประเทศ ทางภาครัฐจึงยังไม่ค่อยให้การสนับสนุนเท่าที่ควร ปัจจุบันมีเพียงกลุ่มอุตสาหกรรมอลูมิเนียมภายใต้การดูแลของสภาอุตสาหกรรมที่เป็นการรวมกลุ่มกันของผู้ประกอบการภายในประเทศ ดังนั้นเพื่อเป็นการผลักดันอุตสาหกรรมอลูมิเนียม ภาครัฐควรมีการจัดหน่วยงานหรือศูนย์วิจัยเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีในการผลิต เพื่อให้ความรู้และให้คำปรึกษาทางด้านเทคนิคแก่ผู้ประกอบการ

1.6 โอกาสและเหตุผลวิสัย

การเปลี่ยนแปลงต่างๆที่ไม่สามารถคาดการณ์หรือควบคุมได้นั้น มีผลต่อขีดความสามารถในการแข่งขันในระดับประเทศได้ทั้งสิ้นโดยปัจจัยที่เป็นโอกาสในเพิ่มความสามารถในการแข่งขันให้แก่อุตสาหกรรม ได้แก่ ประเทศไทยมีความพร้อมทางด้านการผลิต กำลังการผลิตที่ขยายเพิ่มขึ้นเพื่อรองรับความต้องการที่มากขึ้นเมื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและมีฐานการผลิตอุตสาหกรรมยานยนต์และอุตสาหกรรมไฟฟ้าอิเล็กทรอนิกส์ขนาดใหญ่ ทำให้มีโอกาสที่ต่างชาติจะเข้ามาลงทุนเพิ่มขึ้น

2. การศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อระดับความสามารถในการแข่งขันโดยการวิเคราะห์ SWOT

จุดแข็ง (Strength)

1. มีเทคโนโลยีในการผลิตของอุตสาหกรรมกลางน้ำและปลายน้ำที่มีคุณภาพดี
2. ประเทศไทยมีตำแหน่งที่ตั้งที่เป็นเสมือนศูนย์กลางของอาเซียน ทำให้การขนส่งสินค้าไปยังประเทศสมาชิกอาเซียนสะดวก
3. ประเทศไทยเป็นฐานการผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ที่สำคัญและเข้มแข็ง สามารถผลิตส่งไปยังต่างประเทศได้

จุดอ่อน (Weakness)

1. ประเทศไทยไม่มีแหล่งแร่บ็อกไซต์ (Bauxite) ทำให้ไม่มีอุตสาหกรรมการถลุงแร่ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมต้นน้ำในอุตสาหกรรมการผลิตอลูมิเนียม
2. ต้องนำเข้าวัตถุดิบจากต่างประเทศจำนวนมาก ทำให้มีค่าขนส่งที่สูง

3. พลังงานที่ใช้ในกระบวนการผลิตมีราคาสูง

โอกาส (Opportunity)

1. การเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนทำให้ประเทศข้างเคียงมีการเติบโตของอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น เป็นโอกาสให้ประเทศไทยสามารถเข้าไปทำตลาดโดยการส่งออกผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปเข้าไปยังประเทศสมาชิกได้มากขึ้น
2. ประเทศไทยมีโอกาสขยายตัวของอุตสาหกรรมการผลิตอลูมิเนียมเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากมีอุตสาหกรรมต่อเนื่องหลายอุตสาหกรรม

อุปสรรค (Threat)

1. ประเทศไทยไม่มีนโยบายห้ามส่งออกเศษโลหะ ทำให้มีการส่งออกเศษโลหะอลูมิเนียมไปยังต่างประเทศ ในขณะที่ปริมาณความต้องการบริโภคภายในประเทศสูง
2. ความเสี่ยงจากเสถียรภาพของค่าเงินระหว่างประเทศ เนื่องจากต้องนำเข้าวัตถุดิบจากต่างประเทศ การซื้อขายอยู่ในรูปของเงินเหรียญสหรัฐ

สรุป

จากผลการวิเคราะห์อุตสาหกรรมอลูมิเนียมไทยพบว่า อุตสาหกรรมอลูมิเนียมในประเทศไทยมีศักยภาพในการแข่งขันค่อนข้างสูงในอุตสาหกรรมกลางน้ำและปลายน้ำเมื่อวิเคราะห์จากข้อมูลการส่งออกเปรียบเทียบกับประเทศในกลุ่มภูมิภาคอาเซียน โดยมีความพร้อมด้านการผลิตสินค้าและเป็นที่ยอมรับและไว้วางใจจากต่างประเทศ ทำให้ตราสินค้าอลูมิเนียมของประเทศไทยเป็นที่รู้จัก แต่อย่างไรก็ตามอุตสาหกรรมอลูมิเนียมยังต้องการ การสนับสนุนจากทางภาครัฐ เพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน สร้างโอกาสและช่วงชิงความได้เปรียบทางการแข่งขันในอุตสาหกรรมอลูมิเนียมในภูมิภาคอาเซียนให้มากยิ่งขึ้น โดยมีข้อเสนอแนะให้ภาครัฐทำการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาในอุตสาหกรรมอลูมิเนียมโดยกำหนดนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการประกอบธุรกิจ การพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญของอุตสาหกรรมอลูมิเนียม รวมถึงการกำหนดนโยบายทางการค้าระหว่างประเทศเพื่อส่งเสริมให้ผู้ประกอบการภายในประเทศมีศักยภาพในการแข่งขันที่สูงขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- สถาบันเหล็กและเหล็กกล้าแห่งประเทศไทย. 2557. การสำรวจสถานภาพอุตสาหกรรมโลหะนอกกลุ่มเหล็ก (Non-ferrous metals) อะลูมิเนียมไทย. สำนักเศรษฐกิจอุตสาหกรรม.
- ศักดิ์ดา ศิริภัทรโสภณ. 2555. การจัดการธุรกิจระหว่างประเทศ. กรุงเทพฯ: เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า จำกัด.
- กิตติพันธุ์ บางยี่ขัน. 2550. โลหะกับการพัฒนาประเทศ บทที่ 12 : อลูมิเนียม. สำนักอุตสาหกรรมพื้นฐาน. กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่. ค้นเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2559 จาก <http://www.dpim.go.th/articles/article?catid=125&articleid=3269>